

การกระทำทางละเมิดของลูกจ้างของผู้ประกอบธุรกิจใอุตสาหกรรมการ ท่องเที่ยว

พรรณพัชร ฐิติธรรมเวทย์*

รองศาสตราจารย์ ดร. ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์**

บทคัดย่อ

การประกอบธุรกิจไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ไม่สามารถกระทำได้เพียงคนเดียว จึงจำเป็นต้องมีผู้ร่วมงานเข้ามาในฐานะ เรียกว่า ลูกจ้าง เข้ามาช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน สำเร็จด้วยความมุ่งหมายของเจ้าของกิจการหรือนายจ้าง เมื่อเจ้าของกิจการหรือนายจ้างได้มอบหมายกิจการใดให้ลูกจ้างทำงาน นายจ้างก็ได้รับประโยชน์ในงานนั้นหากลูกจ้างไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นายจ้างก็ต้องรับผิดชอบ อันถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้แก่สังคม

จากการศึกษาพบว่าปัญหาความรับผิดชอบทางละเมิดที่เกิดจากลูกจ้างของผู้ประกอบธุรกิจใอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การเขียนบันทึกท่องเที่ยวที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของลูกจ้าง นายจ้างต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในค่าเสียหาย การดูแล และเขียนบันทึกท่องเที่ยว กฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 กฎหมายดังกล่าวยังมีได้กำหนดการพิจารณาขอบเขตของทางที่จ้างจะพิจารณาจากหน้าที่หลักของลูกจ้างว่า การละเมิดนั้นเกี่ยวกับหน้าที่หลักหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาขอบเขตของทางที่จ้างจึงต้องพิจารณาหน้าที่ของลูกจ้างผู้กระทำละเมิดเป็นกรณีไป อีกทั้งไม่ปรากฏหน้าที่ตามกฎหมาย ตามสัญญา หรือตามพฤติกรรมต่างจากการกระทำก่อนๆของผู้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดของลูกจ้างก็ไม่อาจเรียกร้องโดยมูลละเมิดได้

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในการกระทำละเมิดที่เกิดจากลูกจ้างของผู้ประกอบธุรกิจใอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเด็นการกำหนดการพิจารณาขอบเขตของลูกจ้างจะพิจารณาจากหน้าที่หลักของลูกจ้างว่า การละเมิดนั้นเกี่ยวกับหน้าที่หลักหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาขอบเขตของทางที่จ้างจึงต้องพิจารณาหน้าที่ของลูกจ้างผู้กระทำละเมิดเป็นกรณีไป สำหรับการกระทำที่เบี่ยงเบนออกไปจากหน้าที่หลักก็ต้องพิจารณาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการเบี่ยงเบนนั้นกับหน้าที่หลักด้วย โดยต้องนำหลักความระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผลมาบัญญัติเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ที่กำหนดถึงการกระทำหน้าที่ของลูกจ้างจะต้องใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งควรเพิ่มเติมบทบัญญัติความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ในมาตรา 12 ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้ครอบคลุมถึงว่าผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวมีหน้าที่จัดให้มีความ

ปลอดภัย และมีหน้าที่ในการคาดการณ์ถึงเหตุอาชญากรรมจะต้องรับผิดชอบในมูลละเมิดต่อนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการคุ้มครองความปลอดภัยที่จะเกิดแก่ลูกจ้างของผู้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย

1. บทนำ

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นารายได้เข้าสู่ประเทศไทยและยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นจุดขาย ทำให้ประเทศไทยปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น เน้นเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้อัตลักษณ์ของสังคมไทย เพราะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนได้รับเป็นการจ้างงานและมีรายได้ที่สูงขึ้นควบคู่ไปกับการคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อม ตลอดจนรัฐบาลได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางและเมืองหลวงของการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Hub and Capital of Asia) การประกอบธุรกิจไม่ว่าจะขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก ไม่สามารถทำได้เพียงคนเดียว จึงจำเป็นต้องมีผู้ร่วมงานและผู้ร่วมงานในที่นี้ บางลักษณะเข้ามาในฐานะ ซึ่งเรียกว่า “ลูกจ้าง” ที่ได้เข้ามาช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ธุรกิจนั้นเจริญรุ่งเรืองและสำเร็จดังความมุ่งหมายของเจ้าของกิจการ เมื่อนายจ้างหรือเจ้าของกิจการได้มอบหมายกิจการใดให้ลูกจ้างทำงานนายจ้างก็ได้รับประโยชน์ในงานนั้น หากลูกจ้างไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นนายจ้างก็ต้องรับผิดชอบด้วย ถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้แก่สังคมมิฉะนั้นก็จะเป็นกรณีที่ว่าเมื่อนายจ้างได้ประโยชน์แล้วจะถือแต่ประโยชน์โดยฝ่ายเดียว ในส่วนที่ลูกจ้างกระทำไปหากเสียประโยชน์ของนายจ้าง นายจ้างจะไม่ยอมรับผิดก็จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บุคคลอื่นซึ่งมิได้เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในธุรกิจนั้น

2. ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านต่างๆมากมาย สามารถสร้างงานรวมถึงการพัฒนาบุคลากรและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ และจะยังเพิ่มความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต จึงมีความจำเป็นต้องกล่าวถึงความเป็นมา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนี้

2.1 ความเป็นมาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วิวัฒนาการการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นการเดินทางแบบอิสสระเสรี มักเป็นไปเพื่อการค้าขาย และทางศาสนา ส่วนมากเป็นการเดินทางภายในประเทศเท่านั้น ต่อมาในสมัยอยุธยา ซึ่งมีการบริหารแบบศักดินาผู้คนไม่ค่อยมีอิสระในการเดินทางมากนัก นอกจากไปเพื่อการค้าเล็กน้อยส่วนด้านการเดินทางเพื่อการพักผ่อนไม่ค่อยปรากฏ เนื่องจาก

ประชาชนส่วนมากมีเวลาว่างไม่มากนัก มักจะอยู่กับบ้านมากกว่าและได้มีการปรับปรุงเส้นทางทางน้ำ เพื่อการคมนาคมตลอดจนเส้นทางทางบก เพื่อความสะดวกสบายทางด้านการค้าเป็นหลักและเพื่อการเดินทาง กลุ่มคนที่มีการเดินทางในสมัยอยุธยา มักจะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในชนชั้นปกครอง ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และบรรดาขุนนางทั้งหลาย บางครั้งอาจจะมีไพร่ทาสติดตามไปเพื่อรับใช้เช่นกัน ในประมาณปีพ.ศ. 2054 ชาวโปรตุเกสเป็นประเทศแรกของตะวันตกที่ได้เดินทางเข้ามายังอาณาจักรอยุธยา ตามมาด้วย ชาวจีนฮั่น ชาวอังกฤษ ชาวสเปน ชาวฮอลันดา และชาวฝรั่งเศส ซึ่งผลจากการเข้ามาของชาวต่างชาติในสมัยอยุธยา ทำให้เกิดความเป็นนานาชาติในพระนครศรีอยุธยามากขึ้น ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ทั้งของตะวันตก และของไทย

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่มีองค์ประกอบเป็นอุตสาหกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมจำนวนมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมการขนส่ง อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมที่พักแรม อุตสาหกรรมนันทนาการ อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและบริการข้างเคียงต่างๆ ซึ่งได้มีผู้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการประกอบธุรกิจ

สิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้หมายความว่าเป็นประโยชน์ที่กฎหมาย“รับรอง” ว่ามีอยู่และเป็นประโยชน์ที่กฎหมาย“คุ้มครอง”ที่คุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิรวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการละเมิดด้วย ดังนั้นรัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซงการทำสัญญาระหว่างคู่กรณีแม้อีกฝ่ายหนึ่งจะได้เปรียบอีกฝ่ายก็ตาม เว้นแต่เป็นเรื่องต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจนำเที่ยว

แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคนี้ ได้เริ่มพัฒนาขึ้นอย่างช้าๆ ภายหลังการปฏิบัติอุตสาหกรรมในสมัยศตวรรษที่ 18 เนื่องจากก่อนหน้านี้สินค้าต่างๆ ที่มีขายกันในท้องตลาดล้วนเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นอย่างง่ายๆ ไม่ซับซ้อน เช่น มีด ขวาน จาน ชาม ช้อน โถง ไห เสื้อผ้า ฯลฯ ผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคสินค้าพวกนี้ จึงสามารถที่จะตรวจสอบความชำรุดบกพร่องของสินค้าได้ง่ายๆ ด้วยตนเอง วิธีปฏิบัติเช่นนี้ได้กลายมาเป็นหลักประการหนึ่งของกฎหมาย ว่าด้วยการซื้อขายนั่นคือหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat emptor) โดยหากผู้ซื้อไม่ตรวจสอบสินค้าที่จะซื้อขายให้ดีหรือเห็นได้ชัดเจนว่าสินค้ามีความชำรุดบกพร่องแต่ก็ยังซื้อสินค้านั้น ไปถือว่าผู้ซื้อนั้นขาดความระมัดระวังเองผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ หลักกฎหมายดังกล่าวปรากฏอยู่ในมาตรา 473 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2.2.3 แนวคิดการคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยว

แนวคิดในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคนี้ได้เริ่มพัฒนาขึ้นอย่างช้าๆ ภายหลังจากปฏิวัติอุตสาหกรรมในสมัยศตวรรษที่ 18 เนื่องจากก่อนหน้านี้สินค้าต่างๆ ที่มีขายกันในห้องตลาดล้วนเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เช่น มีด ขวาน จาน ชาม ช้อน โอง ไห เสื้อผ้า เป็นต้น ผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคสินค้าพวกนี้จึงสามารถที่จะตรวจสอบความชำรุดบกพร่องของสินค้าได้ง่ายๆด้วยตนเอง วิธีปฏิบัติเช่นนี้ได้กลายมาเป็นหลักการหนึ่งของกฎหมายว่าด้วยการซื้อขาย นั่นคือหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat emptor) โดยหากผู้ซื้อไม่ตรวจสอบสินค้าที่จะซื้อขายให้ดีหรือเห็นได้ชัดเจนว่าสินค้านั้นมีความชำรุดบกพร่องแต่ก็ยังซื้อสินค้านั้นไปถือว่าผู้ซื้อนั้นขาดความระมัดระวังเองผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายดังกล่าวปรากฏอยู่ในมาตรา 473 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สำหรับแนวคิดหลักในการออกกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมี 2 แนวคิด แนวคิดแรกเห็นว่าการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนหนึ่งของการค้าที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Trade Practices) จึงถือว่าการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่กำกับการแข่งขันทางการค้า เช่นออสเตรเลีย เป็นต้น แต่อีกแนวคิดหนึ่งเห็นว่าการคุ้มครองผู้บริโภคต้องใช้มาตรการเฉพาะจึงแยกออกมาเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งต่างหาก เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น ประเทศไทย เป็นต้น

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2.3.1 ทฤษฎีการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จหรือไม่ การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (System approach) และบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาระบบย่อย (Subsystem) หรือองค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย

2.3.2 ทฤษฎีการส่งเสริมการตลาดที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการตลาด (Marketing Promotion) คือการติดต่อลูกค้าผู้คาดหวังเพื่อแจ้งให้ ทราบว่ามีผลิตภัณฑ์ของตนจำหน่ายอยู่ และเชิญชวนให้ลูกค้ายอมรับว่าผลิตภัณฑ์นั้นสามารถตอบสนองความต้องการเพื่อให้ได้รับความพอใจได้ คือการติดต่อสื่อสารเพื่อชักชวนบุคคลอื่นให้ยอมรับข้อคิดเห็นแนวความคิดหรือสิ่งต่างๆ ที่นำเสนอ

2.3.3 ทฤษฎีการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ทฤษฎีการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคนี้ได้เริ่มพัฒนาขึ้นอย่างช้าๆ ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในสมัยศตวรรษที่ 18 เนื่องจากก่อนหน้านี้สินค้าต่างๆ ที่มีขายกันในท้องตลาดล้วนเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เช่น มีด ขวาน จาน ชาม ช้อน โอง ไห เสื้อผ้า เป็นต้น ผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคสินค้าพวกนี้จึงสามารถที่จะตรวจสอบความชำรุดบกพร่องของสินค้าได้ง่ายๆด้วยตนเอง วิธีปฏิบัติเช่นนี้ได้กลายมาเป็นหลักการหนึ่งของกฎหมายว่าด้วยการซื้อขายนั้นคือหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat emptor) โดยหากผู้ซื้อไม่ตรวจสอบสินค้าที่จะซื้อขายให้ดีหรือเห็นได้ชัดเจนว่าสินค้ามีความชำรุดบกพร่องแต่ก็ยังซื้อสินค้านั้นไปถือว่าผู้ซื้อนั้นขาดความระมัดระวังเองผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ

3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การประกอบธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันยังคงพบปัญหาต่างๆมากมาย อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของลูกจ้างในทางการที่จ้างของผู้ประกอบการธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงว่ามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยนั้นยังคงขาดประสิทธิภาพในการดูแล เยียวหาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของลูกจ้างซึ่งยังคงมีข้อบกพร่องอยู่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาบทบัญญัติกฎหมายต่างๆ ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำละเมิดแก่นักท่องเที่ยวโดยลูกจ้างของผู้ประกอบการธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นผู้กระทำว่ามีบทบัญญัติในการลงโทษอย่างไร พอสมควรแก่เหตุที่กระทำหรือไม่ และขั้นตอนในการเยียวยาความเสียหายแก่นักท่องเที่ยวที่ถูกกระทำละเมิดนั้นยังบกพร่องอย่างไร โดยจะทำการศึกษาบทบัญญัติทั้งในต่างประเทศ และของประเทศไทย

3.1 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามีคดีที่ตัดสินตามกฎหมายจารีตประเพณีตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 เกี่ยวกับกรณีที่แขกผู้มาพักห้องเรียกล่าเสียหายกรณีบาดเจ็บจากการเข้าพักใน โรงแรมเช่นความเสียหายเกิดกับแขกผู้มาพักเนื่องจากเตียงพับได้ซึ่งออกแบบเพื่อประหยัดพื้นที่ใช้งานภายในห้องพัก โจทก์ได้ฟ้องโรงแรมเรียกล่าเสียหายฐานละเมิด โดยได้อ้างหลัก “Res Ipsa Loquitur” ซึ่งศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี หลักทั่วไปเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อแขกที่ได้รับความเสียหายจากกรณีละเมิดที่เกิดในโรงแรมตามกฎหมายจารีตประเพณีของสหรัฐอเมริกานั้นมีอยู่ว่า โรงแรมมิได้เป็นผู้รับประกัน

(Insurer) ที่จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดกับแขกทุกกรณี โรงแรมต้องรับผิดชอบเฉพาะกรณีที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อมิได้ปฏิบัติตามหน้าที่ระมัดระวังตามสมควร (Duty to Exercise Reasonable Care) สามารถอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก ในการพิจารณาความรับผิดชอบตามละเมิดนั้นกฎหมายกำหนดให้โรงแรมมีหน้าที่ระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผล (Duty of Reasonable Care) ต่อแขกที่มาใช้บริการ ซึ่งรวมทั้งแขกที่มาพักและแขกที่มาใช้บริการอื่นๆด้วยเช่นแขกที่มาใช้บริการร้านอาหาร แขกที่มาร่วมงานเลี้ยงในโรงแรม เป็นต้น ซึ่งแตกต่างกับการพิจารณาความรับผิดชอบสัญญาระหว่างโรงแรมกับแขกที่มาพักในกรณีทรัพย์สินสูญหายที่โรงแรมต้องรับผิดชอบเฉพาะกรณีแขกที่มาพักอาศัยเท่านั้น ไม่รวมแขกที่มาใช้บริการอื่นๆ

ประการที่สอง หน้าที่ระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผลนี้สามารถนำมาปรับใช้เฉพาะกรณีผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม แต่หากเป็นผู้ประกอบการให้บริการอื่นเช่นผู้ให้เช่าทรัพย์สิน หรือผู้ให้บริการที่อยู่อาศัยเอกชน (Private Residence) ในลักษณะอื่นเช่นการให้เช่าพักระยะยาว ดังนี้จะไม่นำหลักความระมัดระวังดังกล่าวมาปรับใช้

3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย

ประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมาย The Package Travel Package Holidays and Package Tour Regulation 1992 มีหลักการในการกำกับดูแลเนื้อหาของสัญญาที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีการกำหนดข้อสัญญาโดยปริยายขึ้นในกรณีที่ผู้ประกอบการนำเที่ยวมิได้ใช้เนื้อหาหรือข้อสัญญา หรือมิได้ใช้เงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย กฎหมายถือว่าในสัญญานั้นใช้ข้อบังคับเงื่อนไขดังกล่าวด้วยลักษณะการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้จึงมีลักษณะที่เรียกว่า เป็นการส่งเสริมสัญญาด้วยบทบัญญัติของกฎหมายหมายความว่า เป็นการกำหนดเนื้อหาของสัญญาด้วยกฎหมายหรือบ่งเกิดประการอื่นนอกเหนือจากสัญญา และมีลักษณะเป็นการเสริมแบบบังคับตายตัว บทบัญญัติของ The Package Travel Package Holidays and Package Tour Regulation 1992 จะปรับใช้กับการนำเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จที่ขาย หรือเสนอขายในดินแดนของประเทศไทยหลักการสำคัญของกฎหมายดังกล่าว โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับคุ้มครองนักท่องเที่ยวในการทำสัญญานำเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ มีการบัญญัติหลักเกณฑ์พิเศษขึ้นเพื่อใช้บังคับกับสัญญาโดยเฉพาะ ได้แก่ การจัดให้มีข้อมูล (provision of information) ซึ่งจะมีการกำหนดให้นักท่องเที่ยวจะต้องได้รับข้อมูลที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้าทำสัญญาหรือไม่ เมื่อเข้าทำสัญญาแล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสัญญาโดยผู้ประกอบการนำเที่ยว (changes and cancellation) บทบัญญัติใน The Package Travel Package Holidays and Package Tour Regulation 1992 กำหนดให้การเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสัญญาเป็นเหตุที่ผู้ประกอบการนำเที่ยวผิดสัญญา ซึ่งนอกจากจะต้องมีการชดเชยค่า

สินไหมทดแทนแล้ว The Package Travel Package Holidays and Package Tour Regulation 1992 ยังได้กำหนดแนวทางการเยียวยาความเสียหายประการอื่นแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเสนอบริการท่องเที่ยวทดแทน หรือการนำนักท่องเที่ยวกลับไป ยังสถานที่ที่ออกเดินทาง เป็นต้น

3.3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่น

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญอันมีองค์ประกอบ และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

3.3.1 การขึ้นทะเบียน จุดสำคัญของการแก้ไข “การขึ้นทะเบียน” ก็เพราะว่าปัจจุบันมีการขึ้นทะเบียนอยู่ 2 ประเภทคือ การขึ้นทะเบียนสำหรับบริษัทตัวแทนนำเที่ยวและการขึ้นทะเบียนสำหรับบริษัทย่อยของตัวแทนนำเที่ยว อีกทั้งบริษัทตัวแทนนำเที่ยวแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

ประเภทแรก ได้แก่ บริษัทที่จัดรายการและจำหน่ายทัวร์ต่างประเทศและภายในประเทศและจัดรายการท่องเที่ยวให้กับลูกค้าในฐานะบริษัทตัวแทน

ประเภทที่สอง ได้แก่ บริษัทที่จัดรายการทัวร์ภายในประเทศ และจำหน่ายทัวร์ภายในประเทศและต่างประเทศ และจัดรายการท่องเที่ยวให้กับลูกค้าในฐานะบริษัทตัวแทน

ประเภทที่สาม ได้แก่ บริษัทที่จำหน่ายทัวร์ต่างประเทศทัวร์ภายในประเทศและจัดรายการท่องเที่ยวให้กับลูกค้าในฐานะบริษัทตัวแทน

นอกจากนี้แล้ว บริษัทตัวแทนนำเที่ยวทั้งสามประเภทนี้ยังจะต้องมีผู้รับรองการท่องเที่ยวคนหนึ่งที่สำนักงานขายจึงจะได้รับอนุญาตให้จัดรายการทัวร์ในต่างประเทศได้โดยก่อนที่จะเข้าสู่ธุรกิจท่องเที่ยวและสัญญาการท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์กับบริษัทตัวแทนนำเที่ยวในญี่ปุ่น บริษัทตัวแทนนั้นต้องจัดอยู่ใน 1 ใน 3 ของบริษัทตัวแทนนำเที่ยวข้างต้น

3.3.2 ตัวแทนจัดนำเที่ยวการป้องกันปัญหาหลักๆของตัวแทนจัดการนำเที่ยว การกระทำโดยการบอกขอบเขตความรับผิดชอบที่ชัดเจนของบริษัทนำเที่ยวที่จัดรายการท่องเที่ยว (Tour-Organizing travel Agents คือบริษัทตัวแทนนำเที่ยวประเภทแรก) ควรจะเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันกับธุรกิจประเภทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรายละเอียดของการรับผิดชอบการดำเนินการด้านธุรกิจท่องเที่ยวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ Job Descriptions และมีความสำคัญชัดเจนขึ้น ซึ่งในเรื่องการโฆษณาของตัวแทนจัดการนำเที่ยวมีกฎที่ชัดเจนว่าต้องระบุผู้ดำเนินการอย่างชัดเจน อีกทั้งหน้าที่ของสมาคมบริษัทนำเที่ยว (Association of Travel Agent) ได้ขยายรวมไปถึงการแก้ปัญหาต่างๆเกี่ยวกับการจัดการนำเที่ยวให้กับผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกของสมาคมรวมไปถึงการให้คำชี้แนะด้วย

4. วิเคราะห์การกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

4.1 การกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยง ใจ

การพิจารณาขอบเขตของทางการที่จ้างจะพิจารณาจากหน้าที่หลักของลูกจ้างว่า การละเมิดนั้นเกี่ยวกับหน้าที่หลัก หรือไม่เช่นพนักงานขับรถของผู้ประกอบการนำเที่ยวหรือพนักงานขับรถของผู้ประกอบการโรงแรม ซึ่งทำละเมิดจากการขับรถ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหน้าที่หลักในการขับรถเกี่ยวข้อง หรือนำไปสู่การกระทำละเมิดจึงอยู่ในทางการที่จ้าง หรือในกรณีลูกจ้างของโรงแรมมีหน้าที่ทำความสะอาดห้องพักงานในหน้าที่คือการทำความสะอาดห้องนั้น อาจนำไปสู่โอกาสในการทำละเมิดบางอย่าง เช่น ลักทรัพย์แขกที่มาพักได้ การพิจารณาขอบเขตของทางการที่จ้างจึงต้องพิจารณาหน้าที่ของลูกจ้างผู้กระทำละเมิด เป็นกรณีไปสำหรับการกระทำที่เบี่ยงเบนออกไปจากหน้าที่หลักก็ต้องพิจารณาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการเบี่ยงเบนนั้นกับหน้าที่หลักด้วย หากการทำงานนั้น ลูกจ้างทำความผิดอาญาขึ้น เช่น ลักทรัพย์แม้ว่าการลักทรัพย์จะไม่เกี่ยวข้อง หรือเป็นส่วนหนึ่งในการทำให้หน้าที่หลักของลูกจ้างดำเนินไป หรือสำเร็จไปได้ก็ตามแต่ หากหน้าที่หลักของลูกจ้าง เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินนั้นอันเป็น โอกาสที่ทำให้เกิดการลักทรัพย์ขึ้นศาลก็ตัดสินว่าการลักทรัพย์นั้น ถือเป็นกรกระทำในทางการที่จ้างทำให้นายจ้างต้องรับผิดชอบด้วยเช่น ลูกจ้างมีหน้าที่จัดส่งไปรษณีย์ ทำการเปิดซองและลักทรัพย์ที่อยู่ในซองไปศาลตัดสินว่าอยู่ในทางการที่จ้าง ดังนั้นกรณีลูกจ้างของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และใช้โอกาสของหน้าที่นำหลักทรัพย์ของนักท่องเที่ยวไป นายจ้างอาจต้องร่วมรับผิดชอบในมูลละเมิดด้วย

โดยนำหลักการใช้ความระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผลในสหรัฐอเมริกาปรับใช้ ที่มีกรกำหนดหน้าที่ตามกฎหมายในการใช้ความระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผลของลูกจ้างในการกระทำหน้าที่ เพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดกับนักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งหลักดังกล่าว สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ ดังนี้

(1) การพิจารณาความรับผิดชอบทางละเมิดนั้นกฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมนำเที่ยวมีหน้าที่ระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผล (Duty of Reasonable Care) ต่อนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ ซึ่งรวมทั้งที่มาพักและมาใช้บริการอื่นๆด้วย เช่น นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการร้านอาหาร นักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานเลี้ยงในโรงแรม เป็นต้น

(2) หน้าที่ระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผลนี้สามารถนำมาปรับใช้ เฉพาะกรณีผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่หากเป็นผู้ประกอบการให้บริการอื่นๆ เช่น ผู้ให้เช่า

ทรัพย์ หรือผู้ให้บริการที่อยู่อาศัยเอกชน (Private Residence) ในลักษณะอื่นเช่นการให้เช่าพักระยะยาว ดังนั้นจะไม่นำหลักความระมัดระวังดังกล่าวมาปรับใช้

โดยต้องนำหลักความระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผลมาบัญญัติเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ที่กำหนดถึงการกระทำหน้าที่ของลูกจ้างจะต้องใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ โดยต้องระมัดระวังตรวจตราดูแลรักษาห้องพักและอุปกรณ์ ให้อยู่ในสภาพปลอดภัยก็จะทำให้บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกระทำละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4.2 การกระทำทางละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยประมาท เลินเล่อ

การกระทำละเมิดของลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยประมาท เลินเล่อ หากมีพฤติการณ์แสดงถึงการที่ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวนั้นประมาทเลินเล่อไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว ในการวินิจฉัยว่าผู้ประกอบการการท่องเที่ยวประมาทเลินเล่อหรือไม่นั้น ศาลพิจารณาปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะของมาตรการรักษาความปลอดภัยลักษณะของสถานที่พัก ว่าตั้งอยู่ในเขตที่เกิดอาชญากรรมบ่อย (High-Crime Area) หรือไม่ อย่างไรก็ตามหากข้อเท็จจริง แสดงว่าผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ได้มีการระมัดระวังป้องกันความปลอดภัยตามสมควรแล้ว ก็ไม่ถือว่าประมาทเลินเล่อ และในประเทศอังกฤษได้กำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการนำเที่ยว ไว้ใน The Package Travel Package Holidays and Package Tour Regulation 1992 ซึ่งหลักการสำคัญของกฎหมายดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองนักท่องเที่ยวในการทำสัญญา นำเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ มีการบัญญัติหลักเกณฑ์พิเศษขึ้นเพื่อใช้บังคับกับสัญญาโดยเฉพาะ คือการจัดให้มีข้อมูลจะมีการกำหนดให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้าทำ สัญญาหรือไม่ เมื่อเข้าทำสัญญาแล้วหากมีการเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสัญญาโดยผู้ประกอบการ นำเที่ยว กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้การเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสัญญาเป็นเหตุที่ผู้ประกอบการ ธุรกิจนำเที่ยวผิดสัญญา ซึ่งนอกจากจะต้องมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแล้ว อีกทั้งยังได้กำหนด หนทางเยียวยาความเสียหาย ประการอื่นแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเสนอบริการท่องเที่ยวทดแทน หรือการนำนักท่องเที่ยวกลับไปยังสถานที่ที่ออกเดินทาง เป็นต้น ซึ่งในพระราชบัญญัติธุรกิจนำ เที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 มีเพียงการกำหนดหน้าที่อย่าง กว้างให้ผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องไม่กระทำการอันใดที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการกำหนดอย่างกว้างเกินไปไม่ครอบคลุมถึงการกระทำโดย ประมาท โดยจะต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติความรับผิดชอบของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไว้ในมาตรา 12 ให้ครอบคลุมถึงว่าผู้ประกอบการการท่องเที่ยวมีหน้าที่จัดให้มีการปลอดภัย และมีหน้าที่ในการคาดการณ์ถึงเหตุอาชญากรรมจะต้องรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

เนื่องจากปัญหาความรับผิดชอบทางละเมิดที่เกิดจากลูกจ้างของผู้ประกอบการธุรกิจใ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นายจ้างจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในค่าเสียหาย การดูแล และเยียวยา
นักท่องเที่ยวโดยไม่ชักช้า ซึ่งปัจจุบันมีกฎหมายที่บัญญัติในเรื่องดังกล่าวโดยเฉพาะ คือประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 แต่กฎหมายทั้ง 2 ฉบับ มิได้กำหนดการพิจารณาขอบเขตของทาง การที่จ้างจะ
พิจารณาจากหน้าที่หลักของลูกจ้างว่า การละเมิดนั้นเกี่ยวกับหน้าที่หลักหรือไม่ ซึ่งต้องพิจารณา
หน้าที่ของลูกจ้างผู้กระทำละเมิดเป็นกรณีไป อีกทั้งหากไม่ปรากฏหน้าที่ตามกฎหมาย ตามสัญญา
หรือตามพฤติกรรมต่าง ๆ จากการกระทำก่อนๆของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยวที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดของลูกจ้างก็ไม่อาจเรียกร้องโดยมูลละเมิด
ได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

ประเด็นแรก เห็นควรกำหนดการพิจารณาขอบเขตของทาง การที่จ้างจะพิจารณาจากหน้าที่
หลักของลูกจ้างว่า การละเมิดนั้นเกี่ยวกับหน้าที่หลักหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาขอบเขตของทาง การที่
จ้างจึงต้องพิจารณาหน้าที่ของลูกจ้างผู้กระทำละเมิดเป็นกรณีไป สำหรับการกระทำที่เบี่ยงเบน
ออกไปจากหน้าที่หลักก็ต้องพิจารณาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่าง การเบี่ยงเบนนั้นกับหน้าที่หลัก
ด้วย โดยนำหลักการในประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ ซึ่งมีการกำหนดหน้าที่ตามกฎหมายในการ
ใช้ความระมัดระวังอย่างสมเหตุสมผล เพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดกับนักท่องเที่ยวของ
โรงแรม การที่โรงแรมจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายทางละเมิดนั้น นักท่องเที่ยวจะต้องพิสูจน์ถึง
ความประมาทเลินเล่อของโรงแรม

ประเด็นที่สอง ควรนำบทบัญญัติในประเทศสหรัฐอเมริกา ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับหลักผู้
ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีหน้าที่จัดให้มีการความปลอดภัย รวมทั้งมีหน้าที่ในการ
คาดการณ์ถึงเหตุอาชญากรรม โดยจะต้องรับผิดชอบในมูลละเมิดต่อนักท่องเที่ยว หากมีพฤติกรรม
แสดงถึงการที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่นั้นประมาทเลินเล่อผู้ประกอบการ
ท่องเที่ยวที่นั้นไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 มีเพียงการกำหนดหน้าที่อย่างกว้างให้ผู้ประกอบการ
ท่องเที่ยวต้องไม่กระทำการอันใดที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการกำหนด
อย่างกว้างเกินไปไม่ครอบคลุมถึงการกระทำโดยประมาท โดยจะต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติความรับ
ผิดของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ในมาตรา 12 ให้ครอบคลุมถึงว่าผู้ประกอบ

ธุรกิจการท่องเที่ยวมีหน้าที่จัดให้มีความปลอดภัย และมีหน้าที่ในการคาดการณ์ถึงเหตุอาชญากรรม
จะต้องรับผิดชอบในมูลละเมิดต่อนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการคุ้มครองความปลอดภัยที่จะเกิดแก่ลูกจ้างของ
ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือ

คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2558). *กฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2551). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจน์ ปุษปาคม. (2530). *ละเมิด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

สมยศ เชื้อไทย. (2545). *ความรู้นิติปรัชญาเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

สุขุม ศุภนิตย์. (2548). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศักดิ์ สอนองชาติ. (2532). *คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

หยุด แสงอุทัย. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 9)*.

วารสาร บทความ

คาราพร เตชะกำพูน. (2529). *ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม* วารสารนิติศาสตร์ 16 (13): กันยายน.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เอกสารประกอบการเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 1. คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พยอม ธรรมบุตร. *องค์ประกอบของการท่องเที่ยว*. เอกสารประกอบการสอน สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2549.

โสภณ รัตนกร. JEREMY BENTHAM *ดุลพินิจ*. ปีที่ 15 ตอน 3 พฤษภาคม-มิถุนายน 2511.

อุษาวดี พลพิพัฒน์. (2545). *การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย*. *จุลสารการท่องเที่ยว 21,4* (ตุลาคม- ธันวาคม).

วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

พรประภา ชีวิตโสภณ. (2548). การเปิดเสรีการค้าบริการสาขาการท่องเที่ยวภายใต้กฎเกณฑ์ WTO กับประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มงคล ฤทธิ์พรณรงค์. (2548). ปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุชาย อัสวพันธุ์ชนกุล. (2533). ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาปรัชญาบัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวภาคย์ วัลย์มาลี. (2553). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาเช่าเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (แพ็คเกจ ทัวร์). วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

งานวิจัย

มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ. (2536). โครงการศึกษา ทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

วินิตย์ ศรีภิญโญ. (2551). กฎหมายเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีสัญญาคุ้มภัยของธนาคารพาณิชย์. งานเอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยการยุติธรรม. สำนักงานศาลยุติธรรม.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

เจษฎา ขวัญเมือง. ปัญหาและสถานการณ์ท่องเที่ยว. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก

<http://tourismatbuu.wordpress.com> [2559, 27 ตุลาคม].

ฉันทิช วรรณถนอม. (2552). ความหมายและความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com> [2560, 11 มกราคม].

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2557). แนวทางการปฏิรูปการท่องเที่ยวประเทศไทย. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www.tatreviewmagazine.com [2559, 15 ธันวาคม].

เอกสารภาษาอังกฤษ

BOOK

John Leslie Goddard, California landlord and tenant law and procedure (US: Legal Book Corp, 1977), p.179. ; p.179. Priver v Young (1923) 62 Cal.App. 405

Norman G. Cournoyer.(2004) Anthony G. Marshall. and Karen L. Morris. **Hotel Restaurant and Travel Law : A preventive Approach.**United States: Thomson Delmar Learning.

Norman G. Cournoyer, Anthony G. Marshall. And Karen L. Morris, Hotel Restaurant and Travel Law: A preventive Approach

The Package Travel Package Holidays and Package Tour Regulation 1992

JUDGMENT OF THE SUPREME COURT

Bearse v Fowler, 196 N.E. 2d 910 (Mass. 1969).

Brunelle v Signore, 263 Cal.Rptr. 415

Bishop v KFC National Management, Co., Inc., 473 S.E. 2 d 218 (Ga. 1996).

Brown Hotel Company v Marx, 411 S.W. 2d 9111 (Ky.1967).

Copeland v the lodge Enterprises, Inc, 4 P .3d 695 (Ok.2000)

Courtney v Remler, 566 F. Supp 1225 (S.C. 19883).

Dwoskin v Burger King Corp., 671 N.Y.S. 2d 494 (N.Y. 1998).

Demaille v Trump Castel Associates, 725 N.Y.S. 2d 40 (N.Y. 2001).

Fields v Robert Chappell Association, Inc. 256 S.E. 2d 259 (N.C. 1979).

Garzelli v Howard Johnson' s Motor Lodges Inc., 419 F. Supp. 1210 (N.Y. 1976).

Gustin v Williams 255 Cal. App. 2d Supp.929 (1967).

Hagenet v Jackson Furniture, 746 So. 2 d 912 (Miss. 1999).

Heintz v Budget Suites of Am., No. A606849 (Nev., Clark Co. Dist. Nov. 18.2011).

Hilton Hotels v Fleming, 774 So. 2d 174 (La. 2000).

Hotel Dempsey Company v Teel, 128 F. 2d 673 (5 th Cir. 1942).

Landmark Hotel & Casino, Inc. v Moore, 757 P. 2d 631 (Nev. 1988).

Lannelli v Berger King Corp., 761 A. 2d 417 (N.H. 2000).

Lonsdale v Joseph Horne Co., 587 A. 2d 810 (Pa. 1991).

Lyttle v Denny, 71 A. 841 (Pa.1909).

McKeever v Phoenix Jewish Community Center, 373 P.2d 875 (Ariz. 1962).

Mitchell v Baker Hotel of Dallas, Inn., 523 S.W. 2d 216 (Tex,1975).

Nettles v Forbes Motel, Inc., 183 So. 2d. 572 (La. 1966).

Nelson v Ritz Carlton, 157, A.133. (N.J. 1931).

Nordmann v National Co., 425 F. 2d 1103 (La.1970).

Oberling v Jacobs, 730 So. 2d 990 (La. 1999).

Orlick v Granit Hotel & Country Club, 331 N.Y.S. 2d 651 (1971).

Orlando Executive Park V PDR, 402 So, 2d 442 (Fl.1981).

Palagano v Georgian Terrace Hotel Co., 181 S.E. 2 d 512 (Ga.1971).

Portanova v Trump Taj Mahal, 704 N.Y.S. 2d 380 (N.Y.2000).

Priver v Young (1923) 62 Cal.App. 405

Reid v Her, 174, N.W. 71 (N.D. 1919).

Richardson v Sport Shinko,880 P. 2d 169 (Ha.1994).

Rue v Warner Co., 186 So. 625 (Miss.1939).

Schlemmer v Stokes, 117 P. 2d 396 (1941).

Schnuphase v Storehouse Markets, 918 P. 2d 476 (Utah,1996).

Seridan Holiday Inn. V Poletis954 P.2d 1353 (Wy. 1998).

Severn v Firth Season Inn. WL 254444 (Tex. 1998).

Sivira v Midtown Restaurant corp., 753 So. 2d 492 (Miss,1999).

Simms v Prime Hospitality Corp., 700 So. 2d (Fl.1997).

St. Hotel Corp. v Hopf, 383 So. 2d 739 (Fla.1980).

Tannehill v Joguyro, Inc., 712 So. 2d 238 (La.1998).

Turner v Holiday Inn Holidome 721 So. 2d 64 (La. 1999).

Wilson v Benoit, 231 S.W. 2 d 916 (1950).

Wolfe v Chateau Renaissance, 357 A. 2d 282 (N.J. 1976).